

**II Міжнародна науково-практична конференція
ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ
СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ**

---

5. Пометун О.І. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки / О. І. Пометун // Вісник програм шкільних обмінів. – 2005. – № 23. – С. 18-21.

6. Хуторской А. В. Метапредметный подход в обучении: научно-метод. пособ. – М. : Эйдос; Изд-во Института образования человека, 2012. – 212 с.

7. Buhm A., Meares D. Global Student Mobility 2025: Analysis of Future Labour Market Trends and the Demand for International Higher Education. – Australia: IDP, 2003.

УДК 378. 613(043.2)

Рева О.М.,

Національної академії внутрішніх справ, Київ

**ОСОБЛИВОСТІ РІВНІВ ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ
В УМОВАХ КРИЗОВОГО СУСПІЛЬСТВА**

На тлі соціально-економічних негараздів та в умовах тривалого військового конфлікту можна говорити про те, що Україна знаходиться на межі соціальної катастрофи. За цих умов важливою виявляється задача збереження наявного людського ресурсу, зокрема – здоров'я населення України. Тому особливої уваги потребує вивчення основних груп стресогенних факторів та висвітлення особливостей рівнів здоров'я людини в умовах кризового суспільства.

Соціальні катастрофи – результат суспільно-політичної діяльності групи осіб (політичних діячів, партій, співтовариств і ін.) або державної влади, що зумовили зниження соціально-політичної стабільності в суспільстві або економічного благополуччя населення, а в крайніх випадках – привели до масової загибелі людей. До категорії соціальних катастроф в першу чергу слід відносити війни і військові локальні конфлікти, що супроводжуються веденням активних бойових дій, а також терористичні акти та втягнення до тоталітарних неокультів. Соціальні катастрофи найбільш трагічні по своїх масштабах і кількості жертв. У роки Великої Вітчизняної війни загинуло близько 26 млн громадян Росії, майже 20 млн німців, близько 3 млн італійців (Никифоров Г.С., 2003).

Соціальні катастрофи – ця нестійка поведінка соціальних систем, що доводить перехідні процеси в них до крайності. Це: революції, війни, економічні і інші кризи, бунти, теракти. Усі ці ситуації характеризуються крайньою поведінкою особин, що виходить за рамки звичайної поведінки соціального індивідуума або групи індивідуумів. В даному випадку слово катастрофа

II Міжнародна науково-практична конференція ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

застосовується не в сенсі великого негативного результату, а в сенсі нелогічності поведінки людей, втрати керованості ситуацією, незапланованості конфлікту. Соціальна катастрофа – це лихо, яке не було сплановано і реалізовано тими силами, які могли б його здійснити.

Наразі ми маємо справу з одним з різновидів соціальних катастроф – з війною. Війна – організована озброєна боротьба між державами, націями (народами), соціальними групами. Війна як екстремальна ситуація, що викликає виникнення психогенів, об'єднує по суті психотравмуючі чинники, властиві майже усім стихійним лихам і катастрофам. У війні із застосуванням звичайної зброї відбуваються руйнування будівель і пожежі в результаті дій артилерії і авіації, катастрофічні повені у зв'язку з ушкодженням гідротехнічних споруд, зараження великих територій радіоактивними і отруйними хімічними речовинами при руйнуванні атомних електростанцій і хімічних заводів. У разі застосування засобів масової поразки максимальним по інтенсивності психотравмуючої дії (окрім самого факту застосування цих засобів) є утворення вогнищ масових санітарних втрат, особливо від ядерної зброї.

Будь-які надзвичайні ситуації, впливаючи на психічний та фізичний стан людини та її поведінку в екстремальних умовах, мають стресогенний характер.

Особливістю ситуації розвитку соціальної катастрофи в Україні в умовах гібридної війни є те, що на різні верстви та соціальні групи населення діють різні групи стресогенних факторів, а в однорідних соціальних групах їх вплив детермінований індивідуальними психофізіологічними та особистісними рисами. До таких груп можна віднести: учасників АТО, як мобілізованих, так і військовослужбовців, волонтерів, переселенців, мешканців непідконтрольних Україні територій, пересічних українців.

Традиційно здоров'я людини розглядається як таке, що має три основні рівні прояву: фізичний, психічний та соціальний. Фізичне здоров'я – стан організму людини, що характеризується адаптивними можливостями до різних факторів середовища існування, рівнем фізичного розвитку, фізичною та функціональною підготовленістю організму до виконання фізичних навантажень.

Наслідки впливу соціальної катастрофи для фізичного рівня здоров'я проявляється в наявності прямої вітальної загрози життю, відсутності можливостей здійснювати належну нейрон-гуморальну регуляцію функцій організму, відсутності належного рівня медичної допомоги через руйнування системи соціальних, медичних зв'язків.

Оскільки реальною формою сумісного існування людства є суспільство, а не просто популяція людини розумної, то прояв біологічних властивостей людини модифікується суспільством. Тому і оцінювати ефективність функціонування суспільства можна за показниками соціального здоров'я. Під соціальним

II Міжнародна науково-практична конференція ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

здоров'ям розуміють: соціальну значущість певних захворювань через їх поширеність, економічні втрати, важкість; вплив суспільного устрою на причини виникнення хвороб, характер їх перебігу та можливий результат (одужання чи смерть); оцінку біологічного стану певної частини чи всієї популяції на основі інтегрованих показників – математичної статистики. Воно знаходить своє відображення у таких показниках: адекватне сприйняття дійсності, інтерес до оточуючого світу, адаптація (рівновага) до фізичного та суспільного середовища, спрямованість на суспільно корисну справу, культура споживання, альтруїзм, емпатія, відповідальність перед іншими, некорисливість, демократизм в поведінці.

Погіршення рівня соціального здоров'я в умовах соціальної катастрофи полягає в поширенні соціально-небезпечних явищ, бандитизм, девіантних форм поведінки, розповсюдження так званих «супутніх» хвороб через матеріально-економічний, соціальний занепад певних територій, порушення звичного способу життя.

Найсильніший вплив соціальні катастрофи завдають психічному рівню здоров'я населення. Будь-яка катастрофа чинить сильну дію на психіку людей різного віку, але до великих деструктивних наслідків схильні діти.

Психічне здоров'я людини характеризується відсутністю виражених нервово-психічних розладів, певним резервом сил, що дозволяє подолати несподівані стреси або важку ситуацію, а також стійкою рівновагою між організмом та навколишнім світом. Визначальними рисами психічного здоров'я є не лише відсутність психічних захворювань, але й нервово-психічний розвиток, що відповідає вікові, та сприятливий функціональний стан організму і передусім центральної нервової системи. Тому найважливішими критеріями психічного здоров'я є такі: відсутність або наявність виражених форм психічних захворювань та граничних нервово-психічних розладів, гармонійність психічного розвитку та його відповідність вікові, рівень розвитку показників стану провідних соціально- і професійно-значущих психофізіологічних функцій та особливостей особистості (властивості нервових процесів, аналізаторних систем, уваги, пам'яті, темпераменту і характеру, розумова працездатність тощо), які зумовлюють ефективне виконання різноманітних навчальних, професійних або побутових завдань у повсякденній діяльності.

Психологічні наслідки стихійних лих, екологічних, техногенних і соціальних надзвичайних ситуацій (ядерні катастрофи, пожежі, землетруси, повені, урагани, терористичні акти, залучення до неоекультів та ін.) для дітей і дорослих мають серйозні наслідки. Жертви катастроф характеризуються різними переживаннями, викликаними травмою: нічні кошмари, уникаюча поведінка, реакції переляку, дратівливість і підвищена чутливість до травматичних

II Міжнародна науково-практична конференція ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

стимулів. Вони найчастіше пред'являють скарги на стан соматичного здоров'я, постійні головні, суглобові, м'язові болі, зміну ваги, підвищену збудливість і дратівливість, часто виникають спалахи гніву, конфліктність, зниження працездатності і погіршення настрою.

Стан психологічної неготовності людей до адекватного сприйняття екстремальної ситуації можна пояснити унікальністю ситуації, слабкою підготовкою переважної більшості людей, недоліком конкретної інформації і інформаційною анархією, що визначають стихійну поведінку людей, з низьким порогом критичності до відомостей (чуткам), що поступають, емоційною нестійкістю, обумовленою загальмованістю власної ініціативи, оскільки залишення наодинці із самим собою в складних умовах переживається особливо гостро.

Саме тому, по аналогії з трьома рівнями здоров'я людини, при розгляді загальних принципів боротьби з несприятливими наслідками катастрофи слід виділити три рівні: біологічний – включає механізми імунного захисту і відновлення від ушкоджень; психологічний – містить ефективні патерни того, як упоратись – копінг-стратегії, захисні механізми і підтримку з боку сім'ї і друзів; соціокультурний – припускає підтримку держави, правоохоронних органів та ін.

Складність екстремальних стресогенних ситуацій, що відбуваються, пред'являє до окремої особи підвищені вимоги. Сьогодні особлива увага має бути звернена на організацію роботи з людьми в умовах екстремальності, оскільки діяльність особи проходить з особливо складними вимогами до механізмів пристосування організму. Невдачі в складних, кризових ситуаціях, окрім відсутності належного професійного і життєвого досвіду, пов'язані з погіршенням психічного стану. Навантаження стресової ситуації веде до нервово-психічних зривів. Руйнуючи психологічні, фізіологічні, адаптаційні можливості людини, катастрофи сприяють розвитку гострих або посттравматичних стресових розладів. Саме тому великий інтерес представляє вивчення чинників як протидіючих ушкоджуючому впливу стресу і сприяючих підвищенню індивідуальної толерантності людей до екстремальних ситуацій, що покращують їх адаптацію і стресостійкість. Таким чином, найбільш негативні наслідки соціальних катастроф проявляються саме на психічному рівні здоров'я людини. Розбудовуючи військову психологію, сьогодні до роботи залучають практичних психологів з Академії педагогічних наук, органів внутрішніх справ, іноземних фахівців, що передають нам власні напрацювання, створюються спеціалізовані центри підготовки кризових психологів. При цьому основними об'єктами роботи виступають три основні групи населення: це військовослужбовці, вимушені переселенці та родичі і близькі учасників АТО.

**II Міжнародна науково-практична конференція
ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ
СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ**

Таким чином, в умовах гібридної війни та на тлі соціально-економічної напруженості дедалі погіршуються показники фізичного, психічного та соціального здоров'я населення. Отже, необхідно обов'язково запроваджувати на усіх рівнях державної діяльності психологічне супроводження і допомогу населенню в умовах кризового суспільства.

УДК 378:351.851(043.2)

Рудь К.В.,

Національний авіаційний університет, Київ

**НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ
СУЧАСНОЇ МОЛОДІ УКРАЇНИ**

В сучасних умовах національно-патріотичне виховання підростаючого покоління набуває особливої актуальності, тому що воно покликане формувати почуття любові та відданості Батьківщині, національну гідність, служіння своєму народу; розуміння та співпереживання його історії й культури; прагнення утвердження у світі як високорозвиненої, конкурентоздатної нації, суспільства і держави.

Відомі науковці В. Андрущенко, П. Кононенко, В. Кремень, А. Погрібний, Ю. Руденко та інші зазначають, що незважаючи на особливу актуальність завдань патріотичного виховання, сучасна наука і педагогіка не виховали людину, патріотичними принципами якої були б принципи патріотизму, людини «з пріоритетним життєвим голосом всеперемагаючої шевченківської сили ..., лицаря стійкості волі, героїчного духу, якому були притаманні невичерпна енергія, прометеївсько-революційна спрямованість неугасимої діяльності в інтересах рідного народу, своєї держави».

Подібної точки зору дотримується А. Макаренко який відзначив, що патріотизм виявляється не тільки в героїчних вчинках. Він вважав, що патріотизм проявляється у виконаній роботі людини, адже патріотизм завжди буде прагнути працювати для розвитку рідної країни.

На сьогоднішній день викликів та загроз і водночас великих перспектив розвитку, кардинальних змін у всіх сферах суспільного життя пріоритетним завданням суспільного поступу є визначення нової стратегії виховання як багатокомпонентної та багатовекторної системи, яка великою мірою формує майбутній розвиток Української держави.